

ETİK KÜLTÜRÜ GELİŞTİRMEK*

Prof. Dr. Bilal ERYILMAZ

“İnsanları sadece ceza ile yönetirseniz, onlar bir daha yanlış yapmazlar; ancak şeref ve utanma duygusuna da sahip olmazlar. İnsanları erdemle ve etik kurallar ile idare ederseniz, o zaman onlar şeref ve utanma duygularına sahip olurlar, hem de doğruyu ve iyiyi yapmaya çalışırlar”

Konfüçyüs.

GİRİŞ

Günümüzde yolsuzluk ve etik dışı davranışlar, bütün toplumları ve kurumları tehdit eden, toplumsal, siyasal, ekonomik ve yönetim boyutu olan çok yönlü bir olgudur. Siyaset, yönetim ve yargı, hem kurum olarak ve hem de aktörler olarak bütün ülkelerde önemli bir güven kaybıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Artık toplum-devlet ilişkileri, eskiden olduğu gibi, baskı esasına göre tek taraflı olarak kurulmuyor. Bu ilişkilerinin kalıcı ve sağlıklı olması için, belirli bir etik temele dayılı olarak karşılıklı güven esasına göre kurulması kaçınılmazdır.

Genel olarak yolsuzluk ve etik dışı davranışlar, uzun süre az gelişmiş ülkelere özgü bir hastalık olarak algılanırken, gelişmiş ülkelerde, özellikle 1970’li yıllarda ortaya çıkan büyük skandallar ve yolsuzluklar, konunun küresel bir nitelik taşıdığını göstermiş, yerel ve küresel kamuoyunun dikkati yolsuzluklarla ilgili sorunların çeşitli boyutları üzerinde yoğunlaşmış ve bu bağlamda etik konusu tartışmaların merkezine yerleşmiştir. Siyaset ve yönetim kurumları, kendilerine karşı sarsılan güven duygularını yeniden kazanabilmek için, 1980’den sonra etik alana daha yoğun olarak yöneldiler, kamu yönetimi, siyaset ve yargı etiği konusunda ilkeler ortaya koydular, düzenlemeler yaptılar ve kurumlar oluşturdular.

* Etik Günü ve Etik Haftası (25 Mayıs – 01 Haziran) etkinlikleri çerçevesinde İçişleri Bakanlığı Etik Komisyonununun 3 Nisan 2008 tarih ve 4 sayılı kararı ile İçişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanı ve İçişleri Bakanlığı Etik Komisyonu Başkanı Adnan YILMAZ’ın daveti üzerine Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu Başkanı Prof. Dr. Bilal ERYILMAZ, 28 Mayıs 2008 Çarşamba günü saat: 10.00’da İçişleri Bakanlığı Konferans Salonunda, “Etik Kültürü” konulu konferans vermiştir. Konferans metni daha sonra makale formunda düzenlenmiştir.

Hayat, pozitif ve negatif unsurların mücadelesi biçiminde sürüp gider. Tarihçi Arnold Toynbee, tüm tarihin şu formülle özetlenebileceğini söyler:

- Meydan okumalar (challenges): Karşılaşılan sorunlar
- Verilen cevaplar (responses): Üretilen Çözümler.

İçinde bulunduğumuz, görev yaptığımız, hizmet sunduğumuz veya yönetim ilişkisi içinde bulunduğumuz çevre, bir takım engeller, olumsuzluklar ortaya koyarak, mevcut yapıya, uygulamalara ve politikalara meydan okur. Kurumlar, toplumlar ve bireyler, buna karşılık vermenin bir yolunu bulur ve olumsuzlukları gidermeye çalışır. Sonra bir başka meydan okuma (challenge) ve başka bir karşılık /çözüm (response) gelir. Bu süreç, böyle devam edip gider. Burada önemli olan, mevcut sorunlara/meydan okumalara verilen cevapların doğru ilke ve değerlere dayalı olması ve bir sisteme bağlı olarak gerçekleşmesidir. İşte uygarlık dediğimiz gelişme de, çeşitli meydan okumalara karşı verilen sağlıklı ve kalıcı cevaplar üzerine inşa edilmektedir.

Etik dışı davranışların artması bir meydan okumadır. Bizim buna karşı vereceğimiz doğru cevaplar, meydan okumaları ve onların etkisini azaltacaktır.

HALKIN KAMU YÖNETİMİ KARŞISINDAKİ HAKLARI

Bütün ülkelerde kamu yönetimlerin halka karşı önemli bazı sorumlulukları bulunmaktadır. Her ne kadar özelleştirme ve devletin küçültülmesi politikaları, kamu yönetiminin yapı ve işleyişini etkilemiş olsa da, onun halka karşı sorumluluğunu azaltmamış, bilakis artırmıştır. Halkın kamu yönetimi karşısındaki hakları son dönemlerde giderek güçlenmektedir. Hesap verebilirlik, yönetime katılma, bilgi edinme ve saydamlık, güven ve vatandaş memnuniyeti gibi ilke ve değerler, vatandaşların kamu yönetimi karşısındaki konumunu daha da güçlendirmiş bulunmaktadır. Bu ilke ve değerler, aynı zamanda etik davranış ilkelерini oluşturmaktadır. Vatandaşların kamu yönetimi karşısındaki haklarını şöyle özetlemek mümkündür:

- Yönetimle ilgili bütün işlerinde yasalara uygun, adil, tarafsız, eşit ve sosyal adalete uygun muamele görmesi.
- Kamu yönetimi aleyhine dava açabilmesi.
- Ulusal ve yerel düzeyde yönetime katılabilmesi
- Yönetimden ve yöneticilerden hesap sorabilmesi.
- Yönetimin işlemleri, faaliyetleri, politikaları ve kuralları hakkında bilgilendirilmesi (saydamlık).

- Maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartların hazırlanması.
- Hizmetlerin etkin, verimli, kaliteli ve ekonomik olarak yürütülmesi.

YÖNETİMDE YOZLAŞMA

Yönetimde yozlaşma, kamu yönetiminin yapı ve işleyişine karşı bir meydan okumadır. Yozlaşma (corruption), bozulma, çürüme, kötüleşme, saflığını veya dürüstlüğünü kaybetme anlamındadır.

Yönetimde yozlaşma, kamu görevlilerinin gerek kendi inisiyatifleriyle gerekse hizmetten yararlananların teşvikiyle etik davranış ilkelerini ve hukuku ihlal edecek şekilde, özel çıkar, tercih, prestij veya belirli bir grubun çıkarı için kamusal gücü kullanarak ortaya koydukları her türlü davranış ve yöntemlerden meydana gelir. Yozlaşmanın temelinde bir kamu gücü, yetkisi ve kaynağı bulunmaktadır. Yozlaşma, karmaşık bir olgudur ve aktörler arasındaki ilişkiler yumağı içinde meydana gelir. Yozlaşma; siyasi partiler, seçilmişler, memurlar, çıkar ve baskı grupları ile seçmenler arasındaki ilişkilerde ortaya çıkar.

Yozlaşmanın türleri: siyasal yozlaşma (political corruption), yönetsel yozlaşma (administrative corruption) ve yargısal yozlaşma (judicial corruption), toplumsal yozlaşma biçiminde kavramlaştırılmaktadır.

YÖNETSEL YOZLAŞMA BİÇİMLERİ

Yönetim alanındaki yozlaşmanın biçimleri, aşağı yukarı bütün ülkelerde aynı özellikleri gösterir ve bunlar şöyle sıralanabilir:

- Adam kayırmacılığı Akraba, eş-dost kayırmacılığı (Nepotizm), hemşehircilik, Siyasal kayırmacılık (siyasal patronaj),
- Hizmet kayırmacılığı,
- Lobicilik,
- Aracılar yoluyla işlerin yürütülmesi,
- Rant kollama ve vurgunculuk,
- Rüşvet ve irtikap; zimmet ve ihtilas,
- Hediye alma,
- Verimsizlik, etkinsizlik, israf,
- Yetersiz hazırlanma,
- Sorumluluktan kaçma/sorumluluğu yayma,
- Değişime gönülsüzlük/direnç,

YOZLAŞMA VE HEDİYE

Yozlaşmaya neden olan faktörler, genellikle küçük veya önemsiz kabul edilebilecek uygulamalarla başlar, surda açılan bu küçük delik daha sonra büyüyerek suru tahrip edebilir. Bizim kültürümüzde bunun en tipik örneği, kamusal hayatta hediye verme ve alma alışkanlıklarıdır. Küçük veya önemsiz kabul edilebilecek bu uygulamalar, bütün bir yönetim, siyaset ve yargı sisteminin yozlaşmasına neden olan süreci başlatmaktadır. Bunlar aslında birer bubi tuzağıdır. Uygulamada rastlanabilecek, yönetim sisteminde delikler açan ve önemli etik sorunlar içeren hediye uygulamalarına bazı örnekler vermek istiyorum:

- Doktor bayan A, bir ilçede hastalarından meyve, sebze vb. hediye kabul etmektedir. Hediye getiren hasta B'nin, sağlık güvencesi olmayan bir komşusunun kullandığı bir ilacı kendi reçetesine yazmasını istediğinde doktor A nasıl davranacaktır?

- Bay X, belediyeye bir araç hediye etmiştir. Aracı belediyenin İmar Müdürü kullanmaktadır. Bay X, inşaat için hazırladığı projesinin inşaat izninin kısa zamanda çıkarılması talebi karşısında Müdür nasıl davranacaktır?

- Öğrenci Y, öğretim üyesi X'in, çok hoşlandığını bildiği baklavayı, memleketi Gaziantep'ten gelirken hediye olarak getirmektedir. Öğrenci Y'nin, kritik durumda olan notunun iyileştirilesi konusundaki talebi karşısında öğretim üyesi X nasıl davranacaktır?

YOZLAŞMANIN SONUÇLARI

Yozlaşma her toplumda, psikolojik, ekonomik, sosyal, siyasal ve yönetsel sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunlar, şu başlıklar altında sıralanabilir:

- Yönetime karşı güven krizi, yabancılaşma ve meşruiyet sorunu,
- Verimsizlik, etkinsizlik, israf, mali kriz,
- Kamu hizmetlerinin pahalılaşması,
- Gelir dağılımında bozulma,
- Kamu görevlilerin liyakatsizliği,
- Etik değerlerin itibardan düşmesi,
- Sosyal dokunun zayıflaması,
- Ekonomik gelişmenin, demokrasinin, hukuk devletinin zayıflaması.

Yozlaşmanın en yüksek olduğu toplumlar, genellikle az gelişmiş ve demokratik performansı düşük olan ülkelerdir. Uluslararası Saydamlık Örgütü (Transparency International) her yıl yolsuzluk algılama endeksi yayınlamaktadır. Bu endekse bakıldığında son sıraları, az gelişmiş ve demokratik performansı düşük ülkelerin paylaştığı görülmektedir.

DEĞİŞİM VE ETİK/HUKUK

Tarihin belirli dönemlerinde ekonomik, siyasal ve toplumsal değişim hızlanmaktadır. Böyle dönemlerde ekonomik ve siyasal değişim ile etik değerlerin ve kuralların/kurumların birlikte gelişmemesinden kaynaklanan bir boşluk meydana gelmektedir. Özellikle ekonomik ve siyasi yapıların dönüşümü dönemlerinde, sistemde meydana gelebilecek olası boşlukları kollayan küresel, ekonomik, bürokratik ve siyasi aktörlerin, bu boşluklardan yararlanarak kendi çıkarlarını geliştirmek için yolsuzluklara ve etik dışı davranışlara daha çok yöneldiği görülmektedir. Örneğin 1970'lerin sonunda ekonomik ve siyasi sistemlerde yaşanan yeniden yapılanma süreci ile yolsuzluklardaki artış eğilimi arasında bir irtibat kurulabilir. Çünkü, bir ülkede düzgün işleyen kuralların, kurumların ve etik değerlerin yokluğunda veya yetersizliğinde, özelleştirme, deregülasyon, dış ticaretin serbestleştirilmesi ve benzeri ekonomideki liberal politikaların doğurabileceği tehlikelerin boyutları, dünyanın çeşitli yerlerinde acı bir şekilde görülmüştür ve görülmektedir.

Örneğin, liberal iktisatçıların duayeni sayılan Nobel ekonomi ödüle sahibi Milton Friedman, 1989'da sosyalizmden piyasa ekonomisine dönüş yapan ülkeler için söylediği, “özelleştirme, özelleştirme, özelleştirme” önerisini, 2001 yılında verdiği bir mülakatta, oralardaki yolsuzluk olaylarını gördükten sonra bir öz eleştiri yaparak, “yanılıyorum, hukuk düzeni, özelleştirmeden daha temel bir noktadır” deme ihtiyacını hissetmiştir.

1970'lerden sonra ekonomik ve siyasi sistem yeniden yapılanırken geleneksel yönetim anlayışının yerini; verimlilik, etkinlik ve kalite temelli yeni bir yönetim anlayışı ve kurumları almaya başlamıştır. Hantal, verimsiz ve içine kapalı bir kamu yönetimi anlayışının değiştirilerek, devletin küçültülmesi, piyasaya açılması ve idari kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik politikalar devreye girerken, siyaset ve yönetimin işleyişine etik ilkelere bağlı bir yapı kazandırılmak için yapılması gereken çalışmalar gecikmiş ve bu alanda önemli bir boşluk meydana gelmiştir. Nitekim, ülkemizde ekonomik ve siyasi sistemdeki değişikliklere paralel olarak etik ve hukukla ilgili düzenlemelerin zamanında yapılmamış olması, yolsuzluk ve yozlaşmayla ilgili 1980'lerde ve sonrasında önemli sorunların yaşanmasına neden olmuştur.

Bilgi ve teknolojinin ortaya çıkardığı olanaklar, fırsatları kollayan bazı aktörlere etik/hukuk dışı davranışlara yönelebilmelerine ve bu olanakları kullanarak kendi çıkarlarını gerçekleştirmelerine neden olabilmektedir. Gelişmiş bilgi ve teknolojilere sahip olan günümüz dünyasında, bireyler ve kurumlar için, bunların kullanımında sorumlu davranışları sergileyecek etik bilincin daha çok geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. İki dünya savaşında kullanılan silahlar ve terör olaylarında uygulanan yöntemler, gelişmiş bilgi ve teknolojinin etik dışı kullanımının bir sonucu değil mi?

Kalkınmak için gerekli maddi sermaye, borç alınabilir; ancak etik öz sermayedir, ödünç alınamaz, ikame edilemez, dışarıdan ithal edilemez, ancak toplum ve kurumlar içinde geliştirilir. Etiğe ilişkin ilke ve kurumlar, bir ülkenin kendi performansı ve kazanımlarıdır.

ETİK SORUNALI

Günümüzde, yalnız siyasette, yargıda ve kamu yönetiminde değil, toplumun her alanında genel anlamda etik sorunlarla karşı karşıya bulunulduğuna ilişkin yaygın bir kanı bulunmaktadır. Etik ile ilgili sorunlar, birleşik kaplar gibi tüm kurumları etkilemektedir. Nitekim, siyasal, yargısal ve yönetsel alanda ortaya çıkan yozlaşmanın temelinde, toplumsal etiğin erozyona uğramasının önemli bir payı bulunmaktadır. Burada temel sorun sadece “etiğe aykırı” sayılan davranışların toplumda yer yer yaygınlık ve saygınlık kazanması değildir. Daha da ciddi olan ve bunlara yol açan ana sorun, artık neyin etik, neyin etik dışı olduğu konusundaki ölçülerin yitirilmeye başlaması ya da duyarsızlıktır.

Bu bunalımın temel sebebi olarak, toplumsal yapının hemen her alanında geleneksel değerlerin çözülmesi, çözülen bu değerlerin yerine yeni değer ve ilkelerin aynı hızda ve ölçüde konulamaması gösterilebilir.

Yozlaşmaya karşı, siyasi ve idari denetim, yargı denetimi, ombudsman denetimi, kamuoyunun denetimi gibi geleneksel denetim ve kontrol sistemleri uygulanmaktadır. Ancak son zamanlarda bu geleneksel yöntemlere ilave olarak, saydamlık, hesap verebilirlik, performans denetimi, etik değerlerin geliştirilmesi ve etik denetimi gibi yöntemlere ağırlık verildiği görülmektedir.

Genellikle bireyle toplum/devlet ilişkilerinde şu temel soru sorulur: Toplum veya devlet bizden ahlaklı olmamızı istediği için mi ahlaklı oluyoruz? Yoksa ahlaklı olmak, kişinin kendisi olması, kendinin efendisi olması mıdır? Şüphesiz bunun en doğru cevabı ikincisidir. Ancak ikincisi tek başına gelişmemektedir. Toplum ve devletin bireysel olarak etik değerlerin geliştirilmesine çok önemli katkıları bulunmaktadır.

Kamu yönetiminde etik dediğimiz şey, kamu görevlilerinin karar alırken ve hizmetleri yürütürken uymaları gereken tarafsızlık, dürüstlük, liyakat, nesnellik, saydamlık, hesap verebilirlik, adalet, eşitlik, kamu yararını gözetme, profesyonellik, tutumluluk ve etkinlik, hediye ve rüşvet almama gibi ilke ve değerler bütününden meydana gelmektedir. Bu ilke ve değerleri benimseyen, karar ve işlemlerinde bunları uygulayan yönetime, “**etik yönetim**” diyoruz.

Etik anlayışa dayalı bir yönetim tasavvuru yeni değildir, bu anlayış çok eskilere dayanır.

Farabi'nin ERDEMLİ ŞEHİR kurgusunu hatırlayalım. Farabi'ye göre insanın nihai amacı, mutluluk ve erdeme ulaşmaktır. Farabi, mutluluk ve erdemi amaçlayan yönetime “El-Medinet'ül Fazıla (Erdemli Şehir) adını vermiştir.

Selçuklu ve Osmanlılarda adalet dairesi anlayışı, Divan-ı mezalim, adalette, fütüvvetname ve benzeri kurumlar, Nizam'ül Mülk'ün, ünlü “Mülk (yönetim) küfürle devam edebilir, fakat zulümle devam edemez” sözü, etik yönetimi kurma yönündeki geleneksel yaklaşımların bazı örnekleridir.

ETİĞİN ÖNEM KAZANMASI

Daha önce de vurgulandığı gibi, etikle ilgili düzenlemelerin yaygınlık kazanması, 1980'lerden itibaren hızlanmıştır.

1980'den sonra uluslararası kuruluşlar ve devletler, bir dizi etik davranış kodları, kurumları ve mekanizmaları oluşturmaya başladılar. Birleşmiş Milletler, 1996 yılında Yolsuzluğa Karşı Eylem Planı çerçevesinde, Kamu Görevlilerinin Etik Kuralları konusunda üye ülkelere tavsiye kararı yayınladı.

Avrupa Konseyi, 1999 yılında “Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu”nu (Group of States Against Corruption-GRECO) oluşturdu. GRECO'nun temel amacı, üye devletlerin yolsuzlukla ilgili mücadele sistemlerini izlemek ve gerektiğinde bu yolda kapasitelerinin artırılmasına yardımcı olmaktır. Türkiye, 1 Ocak 2004 tarihinden beri GRECO'nun üyesidir.

Ayrıca Avrupa Konseyi, 2000 yılında, kamu görevlilerine yönelik etik kurallar konulmasının ve bu konuda halkın duyarlılığının geliştirilmesinin yolsuzluklarla mücadelede önemli bir araç olduğunu belirterek, “Kamu Görevlileri İçin Model Etik Davranış Kodu” yayınladı ve üye ülkelere tavsiye etti. Avrupa Konseyi, etik davranış ilkelerinin ne ölçüde yerine getirilip getirilmediğini gözleme ve değerlendirme görevini de GRECO'ya verdi.

Türkiye Avrupa Konseyinin yolsuzluklarla mücadeleye yönelik sözleşmelerini imzalamıştır.

Mayıs 1993 tarihinde, merkezi Almanya'nın Berlin kentinde, yegâne amacı yolsuzluklarla mücadele olan ilk ve tek uluslararası sivil toplum kuruluşu, Uluslararası Saydamlık Örgütü (Transparency International) kuruldu. Bu örgüt her yıl yolsuzluk algılama endeksi yayınlamaktadır.

Bu örgütün 2007 yılı için yayınladığı yolsuzluk algılama endeksinde Türkiye, 179 ülke içinde 64. sırada yer almıştır. 2001 yılına göre puanımız olumlu yönde artış göstermekle beraber, yeterli değildir.

Dünyada ekonomik büyüklük olarak 17. sırada olan ülkemizin, temiz toplum sıralamasında 64. sırada yer alması, oldukça düşündürücüdür. Ülkemizde ekonomik kalkınma ile etik gelişme arasında bir açıktan söz edebiliriz. Zaten yolsuzluk olayları da bunu göstermektedir.

Kamu yönetiminde etik davranış ilkeleri, başta anayasa ve ceza kanunları olmak üzere, çeşitli kanunlarda, kamu yönetimi disiplin hükümleri içinde ve yönetime ilişkin klavuz ilkelere düzenlenmektedir. Etik davranış kodları, toplumda ve sözü edilen mevzuatta dağınık halde bulunan etik davranış ilke ve kuralların, açık ve anlaşılır olarak bir bütün halinde bir araya getirilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Gelişen şartlar ve anlayışlar çerçevesinde bu etik davranış ilke ve kuralları, belirli aralıklarla güncellenmektedir. Gerek etik davranış ilkelerinin belirlenmesi ve gerekse bunların güncellenmesi aşamalarında, sivil toplumun ve ilgili aktörlerin katılımı, etik bilincin geliştirilmesi ve etik kültürün yayılması bakımından çok önemlidir.

4- E POLİTİKASI

- **Economy (tutumluluk),**
- **Efficiency (verimlilik)**
- **Effectiveness (etkinlik)**
- **Ethics (etik)**

Yeni yönetim anlayışı çerçevesinde geliştirilen ve İngilizce kavramların baş harflerinin bir araya getirilmesiyle 3-E ilkesi olarak ifade edilen, **tutumluluk, verimlilik ve etkinlik** (economy,efficiency, effectiveness) ilkelerine, dördüncü bir ilke olarak **etiği** yerleştirmek zorundayız.

Günümüzde kamu görevlilerinin etik değerlere bağlı olarak hareket etmeleri büyük önem taşımaktadır. Teorik olarak kamu görevlileri, özel sektörde çalışan personelden, etik bakımından ne daha kötü ve ne de daha iyidirler. Ancak onları diğerlerinden ayıran en önemli faktör, kamu yararını esas alan ve halka karşı sorumluluk taşıyan demokratik bir idarede görev yapmalarıdır. Bu nedenle kamu görevlilerinin karar verirken ve hizmetleri yürütürken çok

önemli sosyal sorumlulukları bulunmaktadır. Kamu görevlilerinin bu sosyal sorumluluğu, kişiliklerinden değil, yapılan görevin niteliğinden, hükümete ve diğer temsili organlara verilen yönetme gücünün yapısından kaynaklanmaktadır.

Bir taraftan, kamu görevlilerinin, kendilerine rehberlik edecek etik değerleri ve mesleki standartları geliştirerek içselleştirmek ihtiyacındayız; diğer taraftan da bu ilke ve değerlere aykırı eylem ve işlemler ortaya çıktığında, bunları iyi denetleyecek mekanizmalar oluşturmak zorundayız. Kısacası, hem iç etiği ve hem de dış etiği birlikte geliştirmek durumundayız.

Kamu yönetiminde etik bilincin en tepeden başlayarak aşağıya doğru yerleşmesi, siyaset ve yönetim sisteminin iyi işlediğinin garantilerinden biridir.

ETİK DAVRANIŞLARIN/KÜLTÜRÜN GELİŞTİRİLMESİ

Yolsuzluklar ve etik dışı davranışlar bir günde ortaya çıkan olgular değildirler. Her kültürde etik dışı davranışlara ilişkin atasözleri ve benzeri unsurlar bulunabilmektedir. Bu unsurlar, toplum, yönetim, siyaset ve yargı alanındaki yozlaşma dönemlerin ürünü olarak ortaya çıkmışlardır. Bugün için önemli olan, bu unsurların ortaya çıktığı iklimi değiştirmek, sistemde bunları destekleyen kural, uygulama ve yapıları ortadan kaldırmak, etik davranışları destekleyen unsurları teşvik ederek geliştirmektir. Çünkü iyi düzenlenmemiş, rasyonel ve etkin olmayan, etik değerlerle desteklenmeyen bir sistem, aktörlerin davranışlarını da olumlu yönde geliştirmeyecektir. Bunun da çözüm yolu, şüphesiz reformlardan ve reformların sürekliliğinden geçmektedir.

Öte yandan etik, yalnızca yozlaşma ve yolsuzluklar ortaya çıktığında hatırlanan ve önemsenen bir değer değildir ve olmamalıdır. Etik, yolsuzluğa giden yolları engelleyen, toplumsal, siyasal ve yönetsel sistemin düzgün işlemlerini sağlayan, onun kalitesini artıran ve pozitif dışsallığı yüksek değerler ve davranışlar manzumesidir. Çünkü insan etik varlıktır, toplumsal ve siyasal hayatın da temel harcı etik değerlerdir.

Genellikle etikle ilgili çalışmaların başarılı olabilmesi için, aşağıda sıralanan unsurların birlikte gerçekleştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır:

- Siyasi ve bürokratik irade,
- İyi düzenlenmiş hukuki çerçeve ve etik davranış kurallarının mevcudiyeti,
- Etik kurulunun varlığı ve etkili işlemesi,
- Kamuoyu ve sivil toplumun katılımı, hassasiyeti ve denetimi,
- Hesap verebilirlik mekanizmaları bulunması ve etkili çalışması,
- Yönetimde saydamlık,

- Gerek örgün eğitim ve gerekse hizmet içi eğitim yoluyla bireylerin/çalışanların etik bilgi ve bilinçlerinin geliştirilmesi,
- Kamu hizmetine ilişkin organizasyon, karar, işlem ve diğer süreçlerin iyileştirilmesi.

ETİKLE İLGİLİ KURUMSAL VE HUKUKİ ÇERÇEVE

Etikle ilgili çeşitli kanunlarda ve yönetmeliklerde düzenlemeler bulunmaktadır. Bunların en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

- 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kur. Hak. Kanun (25.05.2004),
- Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri Yönetmeliği (13 Nisan 2005),
- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu,
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (247-266),
- 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu.

Ülkemizde etik yönetim için temel düzenleme, 25.05.2004 tarih ve 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması Hakkındaki Kanunla başlamıştır. Bu yasa ile oluşturulan Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun yetki ve görevleri;

- Etik davranış ilkelerini belirlemek,
- Hediye alma yasağının kapsamını belirlemek,
- Etik Davranış ilkelerinin ihlali halinde re'sen veya başvurular üzerine gerekli inceleme ve araştırmayı yapmak,
- Kamuda etik kültürünü yerleştirmek üzere çalışmalar yapmak/yaptırmak ve bu konuda yapılacak çalışmalara destek olmak.

Kanun hükümleri; Cumhurbaşkanı, TBMM üyeleri, Bakanlar Kurulu üyeleri, Türk Silahlı Kuvvetleri ve yargı mensupları ile üniversiteler hariç olmak üzere tüm kamu yöneticisi, denetleyicisi ve çalışanlarını kapsamaktadır.

Yetki alanındaki görevliler; en az genel müdür veya eşiti seviyedeki kamu görevlileri (Genel Müdür ve Müsteşar unvanları ile bunlar arasındaki kamu görevlileri). Kimlerin genel müdür eşiti sayılacağı Kurul tarafından belirlenmektedir.

Kamu Görevlileri Etik Kurulunun kurulması bu alanda önemli bir gelişmedir, ancak yeterli değildir. Şüphesiz bu alandaki çalışmaların başarılı olabilmesi için, düzenlemenin kapsamının bütün unsurları içermesi, içeriğinin kaliteli olması ve nihayet toplumsal beklentilere olumlu cevap verebilmesidir. Bu

nedenle “düzenlemenin paralelliği” ilkesinin bir gereği olarak, kanunda kapsam dışında tutulan kurum ve kuruluşlarda da etikle ilgili etkili mekanizmaların kurulması gerekmektedir. Bu toplumda etik kültürün geliştirilmesi bakımından da bir zorunluluktur. Siyaset etiği konusundaki çalışmaların sürmekte olduğunu bilmekteyiz. Kamuoyunda, haklı olarak, kapsam dışında tutulmuş kişi ve kurumlarla ilgili etik düzenlemenin yapılmaması, “onların etiğe ihtiyacı yok mu” türünden bir değerlendirmeye neden olmaktadır.

ETİK DAVRANIŞ İLKELERİ

Etik davranış ilkelerinin ne olduğu konusunda düzenleme yapma yetkisi, 5176 sayılı Kanunla Kamu Görevlileri Etik Kurulu'na verilmiştir. Kurul'un bu konuda hazırladığı yönetmelik, Başbakan'ın onayı ile 13.04.2005 tarih ve 25785 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelikte etik davranış ilkeleri, şu başlıklar altında düzenlenmiştir:

- Kamu Hizmeti bilinci,
- Halka hizmet bilinci,
- Hizmet standartlarına uyma,
- Amaç ve misyona bağlılık,
- Dürüstlük ve tarafsızlık,
- Saygınlık ve güven,
- Nezaket ve saygı,
- Yetkili makamlara bildirim,
- Çıkar çatışmasından kaçınma,
- Yetkilerin kötüye kullanılmaması,
- Hediye alma ve menfaat sağlama yasağı,
- Kamu malları ve kaynaklarının kullanımı,
- Savurganlıktan kaçınma,
- Gerçek dışı beyandan kaçınma,
- Bilgi verme, saydamlık ve katılımcılık,
- Yöneticilerin hesap verme sorumluluğu,
- Mal bildiriminde bulunma,
- Eski kamu görevlilerine imtiyazsız muamele.

BİLGİ VE BELGE İSTENMESİ

• Bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları, Kurul'un başvuru konusu ile ilgili olarak istediği bilgi ve belgeleri vermek zorundadırlar.

• Kurul, bu Kanunun kapsamındaki kuruluşlardan ve özel kuruluşlardan ilgili temsilcileri çağırıp bilgi alma yetkisine sahiptir.

ETİK DIŞI DAVRANIŞLARIN YAPTIRIMI

Kurul, başvuruya konu işlem veya eylemi gerçekleştiren kamu görevlisinin, etik davranış ilkelerine aykırı işlem veya eylemi olduğunu tespit etmesi ve bu kararın kesinleşmesi halinde, bu durumu Başbakanlık, kurul kararı olarak resmi gazete aracılığıyla kamuoyuna duyurur.

SON SÖZ

Milli Eğitim Bakanlığı, girişimlerimiz sonucu, Kanunumuzun kabul edildiği tarih olan 25 Mayıs gününü, okullarda “**etik günü**” olarak ilan etmişti. Kurul olarak biz de, 25-31 Mayıs tarihlerini, “**Etik Haftası**” olarak ilan etmek suretiyle 2008 yılından itibaren etik kültürün geliştirilmesine yönelik bir dizi etkinliğin yapılmasına zemin hazırlamak için önemli bir adım atmış bulunuyoruz. Bu amaçla kapsamımızda olan kamu kurum ve kuruluşlarına bir yazı göndererek bu haftayı, kendi olanakları çerçevesinde değerlendirmelerine yönelik çeşitli etkinlikler yapmalarını önerdik. Avrupa Birliği mali işbirliği çerçevesinde 30 Kasım 2007 - 30 Kasım 2009 yıllarını kapsayan “Yolsuzlukla Mücadele İçin Etik” projesini yürütmekteyiz.

Önce de vurgulandığı gibi, yolsuzluklar ve etik dışı davranışlar bir günde ortaya çıkan olgular değildirler. Yozlaşmanın gelişmesinin, etik davranışların geliştirilmesinden daha hızlı olduğu da bir gerçektir. Her kültürde etik dışı davranışlara ilişkin algılamalar, yaklaşımlar, atasözleri (Salla başı, al maaşı, Allah’tan sağlık, Devletten aylık vb.) ve benzeri unsurlar bulunabilmektedir. Etik dışı unsurlar, belirli bir süreç içinde toplum, yönetim, siyaset ve yargı alanındaki yozlaşma dönemlerin izlerini taşırlar. Söz konusu yazlaşma anlatımları bir kültürde kullanımda ise, bunların sistemde yozlaşmanın devam etmekte olduğuna dair reel bir olguya işaret ettikleri unutulmamalıdır.

Bugün için önemli olan, bu unsurların ortaya çıktığı iklimi değiştirmek, başka bir anlatımla sistemde bunlara neden olan yapı, kural ve uygulamaları ortadan kaldırmak, etik davranışları destekleyen ortamı geliştirmektir.

Etik kültürün geliştirilmesine bir sistem sorunu olarak eğilmek gerekir. Bilmeliyiz ki, karşılaştığımız önemli etik sorunları, onları yarattığımız zamanki anlayış ve yöntemlerle çözemeyiz. Sorunları çözmek istiyorsak, öncekilerden farklı olarak, yeni anlayış ve yöntemlere ihtiyacımız var demektir. Bunun da çözüm yolu, şüphesiz reformlardan ve reformların sürekliliğinden geçmektedir.